

MUSTAFA YAĞCI – CANER BAKIR, (DER.), ÇİN BİLMECESİ: ÇİN'İN EKONOMİK YÜKSELİŞİ, ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE, KOÇ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI, İSTANBUL 2019, 206 S.*

Mustafa Yağcı – Caner Bakır, (Eds.), China Puzzle: Rise of China's Economic, Transformation in International Relations and Turkey, Koç University Publishing, İstanbul 2019, 206 pgs.

Burcu ERMEYDAN**

ÇİN BİLMECESİ
Çin'in Ekonomik Yükselişi,
Uluslararası İlişkilerde Dönüşüm ve Türkiye

Derleyenler:
Mustafa Yağcı, Caner Bakır

sonuçlarını, bunun uluslararası düzen ve Türkiye-Çin ilişkisine etkisine dair kapsamlı değerlendirmeler içeren eser ekonomi, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler alanlarında uzman on iki araştırmacının yazıları ile katkıda bulunduğu disiplinlerarası ve karşılaştırmalı yaklaşımla derlenmiştir.

* **Makale Geliş Tarihi:** 21.04.2020 **Yayına Kabul Tarihi:** 12.05.2020

** Araştırma Görevlisi / Doktora Adayı, Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: bermeydan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5809-6717.

MUSTAFA YAĞCI – CANER BAKIR, (DER.), ÇİN BİLMECESİ: ÇİN'İN EKONOMİK YÜKSELİŞİ, ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE, KOÇ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI, İSTANBUL 2019, 206 S.*

Kitap, giriş dahil on bir bölümden oluşmaktadır. Kitabın derleyenleri Mustafa Yağcı ve Caner Bakır tarafından yazılan giriş bölümünde, Çin'in ekonomik dönüşüm süreci tarihsel çerçeveden ve ekonomi-siyaset ilişkisine değinilerek özetlenmiştir. Yazarlar ekonomik diplomasinin Çin dış politikasında önemli yer tuttuğuna işaret etmektedir. Kuşkusuz bu durum, kitapta tercih edilen disiplinlerarası yaklaşımın temel tercih sebeplerinden biri olarak görülebilir.

İkinci bölümde Çin'in ekonomik yükselişinin tarihsel arka planını inceleyen Burak Gürel, literatürde sıklıkla bahsedilen Deng Xiaoping sonrası gerçekleşen ekonomik dönüşüm sürecinin Çin'in bugünkü ekonomik yükselişinin başlangıç noktası olarak gören bakış açısına alternatif ortaya koymaktadır. Gürel'e göre, Deng döneminde başlatılan dönüşümün temelleri, Mao döneminde tarım, eğitim ve sağlık alanlarında yapılan reformlar ve buralardan elde edilen sermayenin endüstriye aktarılması ile atılmıştır. Bölümün sonunda Çin ve Türkiye ekonomik dönüşüm süreci hakkında kısa değerlendirme sunan Gürel, özetle, Çin'in ekonomik dönüşümünün iç kaynaklı ve sermaye temelli olmasına değinirken, Türkiye'de bu sürecin dış borçlanmaya bağlı olarak geliştiğini ileri sürmektedir.

Orhan Yazar tarafından kaleme alınan üçüncü bölümde Çin finansal sisteminin yapısı Çin'in ekonomik dönüşümüne etkisi bağlamında incelenmiştir. Çin finansal sisteminde süre gelen devlet kontrolü, Çin finansal sisteminin ve Yuan'ın uluslararasılaşması tartışmalarını bu bölümde toparlanmıştır. Finansal sistemdeki kısıtlamaların Çin'de ekonomik reformun devamı açısından yetkilileri bir açmaza sürüklemesinden bahseden Orhan Yazar'a göre Çin'in Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere temel öğretisi, finansal piyasalara yönelik devlet kontrolünün neden olabileceği muhtemel olumsuz sonuçlardır.

Ali Akkemik ve Burcu Menteşoğlu Tuncer tarafından hazırlanan dördüncü bölümde, Çin'in özellikle 1978 sonrası izlediği sanayi ve

teknoloji politikalarındaki değişim, tarihsel olarak anlatılarak, son günlerde gündeme gelen yeni sanayi stratejisi “Made in China 2025”a değinilmiştir. Daha çok teknoloji alanına yoğunlaşan bu yeni sanayi stratejisini, ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşını körükleyen bir neden olarak işaret eden yazarlar, Çin’in söz konusu sanayi politikası girişimden alınacak temel dersin teknoloji alanına yatırım yapılması olduğunu dile getirmişlerdir.

Beşinci bölümde Çin’in ekonomik dönüşüm tecrübesine referans vermek için kullanılan Pekin Uzlaşması kavramını, Washington Uzlaşması ile karşılaştırmalı olarak inceleyen Mustafa Yağcı, Pekin Uzlaşması’nın yeni bir kalkınma paradigması olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Yağcı’ya göre, bu paradigma ile birlikte gelen “kalkınmacı devlet” temelli anlayışa göre Türkiye için çıkarılabilecek temel öneri ülkeye özgü siyasi, ekonomik ve sosyal koşulların temel alınarak politikalandırılması gerektiğidir.

Çin denildiğinde akla ilk gelen konulardan olan Kuşak Yol Girişimi’ne dair değerlendirme sunan altıncı bölümde yazar Veysel Tekdal, girişimin ardında yatan motivasyonları inceleyip ve girişimin Çin ve bu girişim kapsamında yatırım alan ülkeler açısından pozitif ve negatif etkileri olduğuna işaret etmektedir. Tekdal, Türkiye için uzun vadeli finansman kaynağı olabilecek bu girişimin, fırsatlara ek sorunları da beraberinde getirme potansiyelinin etraflıca düşünülmesi gerektiğine dikkat çekiyor.

Türkiye ve Çin ekonomik ilişkilerine odaklanan yedinci bölümde Altay Atlı, temel sorunun ticaret açığı sorunu olduğunun altını çiziyor. Atlı’ya göre, iki ülke arasındaki ekonomik diplomasi, bu açığı azaltma prensibi üzerine şekilleniyor. Buna göre, Türkiye’nin Çin’den temel teknolojik ve endüstriyel ürün ithalatının kaçınılmaz şekilde yüksek olduğu bu ekonomik ilişkide Çin’den gelecek doğrudan yatırım ticaret açığı sorununa bir çözüm olarak görülebilir. Fakat Atlı, bu açıdan halen kat edilmesi gereken yollar olduğuna da vurgu yapıyor.

Sekizinci bölümde Noyan Rona, kökeni yüzyıllar öncesine giden Çin-Türkiye ilişkisinde, odağına on dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyıl başını kapsayan dönemi alarak Çin'deki Türkiye algısına inceliyor. Her iki imparatorluğun yıkılması ve iki ülkede de cumhuriyet rejiminin kurulması ile sonuçlanan bu süreçte benzer deneyimler yaşayan iki tarafın birbirini tanıma çabası olduğu görülür. Rona'ya göre, bu dönemde Çin için kendi kaderini paylaşan Türkiye bir örnek olarak incelenmiştir.

Çin dış politikasının kaynak ve hedeflerinin anlatıldığı dokuzuncu bölümde, Kadir Temiz, Çin'de dış politika yapım sürecinde tarihsel değişimi, günümüzü etkileyen stratejik boyutunu ve sonuçlarını inceliyor. Temiz'e göre, Çin dış politikası yapım sürecini etkileyen güncel üç unsur vardır. Bunlar sırası ile karar alma sürecinin giderek karmaşıklaşması, ekonomik politikalarla bütünleşen dış politika yaklaşımı ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin etkisidir.

Sinan Akgünay ve Rafet Akgünay tarafından kaleme alınan onuncu bölüm hem Çin dış politikasını hem Çin'in Türkiye'ye yönelik politikaları realist, liberal ve inşacı bakış açılarından değerlendirmesi yapılmıştır. Çin dış politikasında gözlemlenen farklılıkların her üç teorik bakış açısı ile değerlendirebilmeye imkân verdiği işaret edilmektedir. Çin'in özellikle günümüzde daha aktif dış politika izleme çizgisine geçtiğini dile getiren yazarlar, Türkiye-Çin ilişkilerine etkileyen ana unsurun ise karşılıklı güvensizlik olduğuna dikkat çekiyorlar.

Kitabın son bölümünde Ümit Alperen, yeni bir süper güç adayı olarak Çin'in yükselişinin küresel sisteme etkilerinin tartışıyor. Yazara göre, Çin ABD'ye doğrudan meydan okumak yerine Çin merkezli Şangay İşbirliği Örgütü, Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Kuşak Yol Girişimi gibi alternatifler kurarak sistem içinde kendine yer bulmaya çalışıyor.

Güncel uluslararası ilişkiler ve ekonomi çevresinde önemli yer tutan Çin'in ekonomi politikaları ve dünya siyasetindeki yerine odaklanan kitabın

literatüre üç önemli katkısının altı çizilmelidir. İlk ve en önemli katkısı, konuya disiplinlerarası bakış açısı ile yaklaşım, sadece uluslararası ilişkiler değil aynı zamanda ekonomi bağlamını da denkleme katarak analiz sunmasıdır. Kitap kendi içinde belirgin iki bölüme ayrılarak incelenebilir. İlk Çin'i ve Çin'in ekonomik gelişmesine odaklanan politik ekonomi perspektifinin ağır bastığı ilk kısım ve ikincisi ise Çin dış politikasına ve siyasi ilişkilerine dair yazıları içeren ikinci bölümdür. Her iki bölümde de yer alan çalışmalarda, farklı alanlarından gelen araştırmacılar, ağırlıklı olarak politik ekonomi bağlamında değerlendirmeler sunmuşlardır. Kitapta farklı bölümlerde de altı çizildiği üzere, ekonomi politikaları ile bütünleşen Çin dış politikasını ve bunun uluslararası düzene etkisini anlamak için kitabın sunduğu bu disiplinlerarası yaklaşım doyurucu analiz sunulmasına olanak sağlamıştır.

Not edilmesi gereken ikinci kıymetli katkı ise bilgi verme ve analiz sunma arasındaki dengenin başarılı şekilde sağlanmış olmasıdır. Kitabın her bölümü kendi çerçevesi dahilinde, Çin'in yükselişi ve bunun uluslararası politik ve ekonomik düzene etkisi hususunda değerlendirmeler sunmuş olsa da dönüşümün arka planına dair bilgilendirme de içermektedir. Böylece, güncel gelişmelere değinirken, bunun tarihsel altyapısına da yapılan referanslarla güncel gelişmeler ve bunların tarihi çerçevesi arasındaki ilişki de dengeli şekilde ortaya konulmuştur. Bilgi ve analiz arasında bütünlüğü sağlayan bu yaklaşım sayesinde, Çin tarihi, ekonomisi ve siyasi yapısı hakkında bilgi eksiği olan okuyucular için kitap siyasetten ekonomiye geniş bir perdede bilgi verici olmuştur. Özellikle en merak edilen husus olan Kuşak ve Yol Girişimi'nin hem siyaset hem de ekonomi açısından etkilerine dair değerlendirmeler içeren kitap, günceli yakalamak isteyen okuyucu için de doyurucu analiz sunmaktadır.

Kitap hakkında bahsedilebilecek son temel başarısı noktası Çin'in ekonomik ve dış politika açısından dönüşümünü Türkiye'ye etkisine de değiniyor olmasıdır. Böylece okuyucu için Çin tartışmasının ötesinde, Çin

deneyiminden Türkiye için alınabilecek potansiyel dersler ya da Türkiye'nin Çin'in de bir aktör olarak şekillendirdiği yeni uluslararası düzende konumlanmasına dair tartışmaları da bir arada bulmuş olacaktır.

Öte yandan bu husus aynı zamanda kitabın temel negatif eleştiri noktası olarak da görülebilir. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere Türkiye için Çin hala bir "bilmeceyi" temsil eden ve uluslararası sistemdeki duruşuna endişe ve şüphe ile yaklaşılan bir uluslararası aktör olarak görülüyor. Kitabın birçok bölümünde altı çizildiği üzere, Çin'in kendi iç ve dış dinamikleri onun ekonomik ve siyasi dönüşümünü kendine özgü hale getirmekte ve Türkiye için olduğu şekli ile kabul edilebilir bir dönüşüm ve kalkınma modeli değil. Dolayısıyla, her bölümde altı çizildiği gibi, Türkiye'nin Çin'in dönüşümüne ve günümüz uluslararası ekonomi ve siyasetindeki yerine temkinle yaklaşması gerektiği düşüncesi, Çin'i bir bilmece olarak gören bakış açısının kitap okunduktan sonra da yinelenmesine neden olmaktadır. Böylece kitap, okuyucu için Çin hakkında bir bilmeceyi çözmekten ziyade, bilmeceye istemsizde katkıda bulunmaktadır.

Kitap için bahsedilebilecek ikinci negatif eleştiri noktası ise Çin'in yükselişi konusuna bölgesel etkiler üzerinden bakılmamış olmasıdır. Bu eksiklik, özellikle Kuşak ve Yol Girişimi ile birlikte önem kazanan Orta Asya, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya gibi önemli bölgeler için Çin'in yükselişinin getirebileceği etkiler hakkında değerlendirmeler sunulamamasına sebep olmuştur. Ziyadesi ile makro ölçekte etkilere odaklanan çalışmalara ek olarak bölgesel etkileri de toparlayan çalışmalara yer vererek bölgesel temelde Çin'in yükselişinin makro ölçekte etkilerine dair incelemeler sunarak kitap içerik açısından daha derinleşmiş olurdu. Yine de eser, bu hususu dikkate alarak gelecekte yapılacak çalışmalar için bir ön kaynak olarak değerlendirilebilir.

Kısacası, alanından uzman araştırmacıların çok önemli ve içerik açısından oldukça derin değerlendirmelerini içeren bu çalışma, literatüre

BÖLGESEL ARAŐTIRMALAR DERĐİSİ

önemli bir katkıdır. Çin'in yükselişi ve günümüz dünya siyaseti ve ekonomisine özellikle Türkiye odağında etkisine farklı açılardan bakan bu çalışma, tartışmaların hem tarihsel boyutunu hem geleceğe dair varsayımlarının bir araya toparlaması açısından konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen okuyucular için başvurulabilecek öncelikli kaynaklardandır.